

УДК 656.2: 658

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ» ВІДНОСНО ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Калініченко О.І., аспірант (УкрДАЗТ)

Уточнено сутність поняття «конкурентоспроможність» відносно діяльності підприємств залізничного транспорту з позиції урахування впливу на процес її забезпечення реалізації основних, супутніх та управлінських процесів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, залізничний транспорт, процес, критерій.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Одна з найважливіших складових зростання економіки нашої країни - стабілізація та розвиток виробництва і послуг у всіх галузях економіки, на всіх без винятку підприємствах, в бізнесі різних рівнів і в усіх сферах підприємницької діяльності. Рушійною силою виступає конкуренція, яка інтегрує як запити споживачів, так і здатність виробника забезпечити виробництво конкурентоздатної продукції та надання конкурентоспроможних послуг.

Соціально-економічний розвиток України потребує забезпечення першочергового розвитку транспорту в порівнянні з іншими галузями економіки, ефективного функціонування та сталого розвитку транспортної системи відповідно до зовнішнього і внутрішнього попиту на транспортні послуги на основі організації безпечного і комфортного руху з мінімальними витратами часу і ресурсів. Удосконалення і розвиток транспортного комплексу для інтеграції в європейську транспортну систему, забезпечення економічного зростання і попиту на пасажирські та вантажні перевезення, збільшення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу та підвищення рівня життя населення потребує формування сучасної конкурентоспроможної транспортної системи, яка надійно і ефективно задовольняє попит на зовнішні і внутрішні перевезення пасажирів і вантажів з урахуванням пропонованих вимог (якісних, економічних, соціальних, екологічних, забезпечення безпеки).

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Розвиток конкуренції в різних сферах і на різних рівнях господарської діяльності змушує вчених повертатися до дослідження конкуренції як вихідної категорії, центрального механізму ринкових відносин (Ф.Котлер, М. Портер, Й. Шумпетер [1-3]). В теорії конкуренції центральне місце належить категорії «конкурентоспроможності», яка склала об'єкт досліджень багатьох вітчизняних та закордонних

вчених. Теоретичні та прикладні аспекти конкурентоспроможності розглядаються науковцями та практиками на різних рівнях: країни, регіонів, галузі, об'єднань та окремих підприємств, продукції (Антонюк Л.Л., Бабак А.В., Глуська Н.А., Дикань В.Л., Дяченко Т.О., Кірдіна О.Г. та ін. [4-8]). Разом з тим, враховуючи вагомий внесок в теорію та практику конкурентоспроможності різних соціально-економічних систем, необхідно додатково зосередити увагу на сутності та аспектах забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів транспортного ринку України, у першу чергу, підприємств залізничного транспорту.

Метою статті є уточнення сутності поняття «конкурентоспроможність» відносно діяльності підприємств залізничного транспорту з позиції урахування впливу на процес її забезпечення реалізації основних, супутніх та управлінських процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

При незмінних якісних характеристиках виробу його конкурентоспроможність може змінюватися, реагуючи на різноманітні фактори, які визначаються конкурентним середовищем підприємства.

Ієрархія понять конкурентоспроможності суб'єктів ринку вимагає зосередити особливу увагу до конкурентоспроможності підприємства. Саме вона знаходиться в основі формування вищих рівнів конкурентоспроможності. Поліпшення конкурентоспроможності країни буде залежати не тільки від успіху реформ державних і суспільних установ, інфраструктури й макроекономічного середовища, але і від того як формують та реалізують свій конкурентоспроможний потенціал вітчизняні підприємства.

В економічній літературі виділяють дві основних точки зору щодо поняття конкурентоспроможності підприємства. Відповідно до однієї з них, конкурентоспроможність підприємства пов'язують з відмінностями фірми від її

конкурентів за ступенем задоволення своєю продукцією потреб покупців, тобто, ототожнюють її з конкурентоспроможністю товарів. Відповідно до другої, конкурентоспроможність підприємства характеризує можливості і динаміку його пристосування до умов конкуренції, що змінюються, стійкість його виробничо-господарської діяльності в цілому. Отже, переважна більшість вчених пропонують об'єднати в одне поняття "конкурентоспроможність товару" й "конкурентоспроможність підприємства". Конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства-виробника продукції співвідносяться між собою як частина і ціле. Можливість підприємства конкурувати на певному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності товару та сукупності економічних методів діяльності підприємства, які впливають на результати конкурентної боротьби.

Існуючі в економічній літературі визначення конкурентоспроможності підприємства, залежно від рівня відображення кожним з них сутнісних аспектів конкурентоспроможності, можна об'єднати у декілька груп, де конкурентоспроможність підприємства визначається як:

- 1) результат виробництва конкурентоспроможної за кількісно-якісними характеристиками продукції;
- 2) результат гнучкості та адаптивності до змін структурних підрозділів підприємства;
- 3) як результат формування та ефективного використання знань, пріоритетного розвитку інтелектуальних та інноваційних ресурсів;
- 4) результат наявності та ефективного використання ресурсів;
- 5) результат прибуткової та ефективної діяльності;
- 6) як результат формування та реалізації конкурентних переваг;
- 7) як сукупна можливість підприємства реалізувати прогресивні технологічні рішення (формувати технологічні конкурентні переваги).

З розвитком конкурентних відносин на транспортному ринку України теоретична сутність поняття «конкурентоспроможність» вимагає уточнення стосовно до функціонування підприємств залізничного транспорту, так як теорія, що відображає дослідницьку сферу, повинна мати власний понятійно-категоріальний апарат.

Специфіці роботи залізниць властива особлива структура управління, організована за виробничо-територіальним принципом. Структурні підрозділи залізниць представлені станціями, локомотивними та вагонними депо,

дистанціями колії, службами електропостачання та зв'язку тощо. Вони беруть участь у забезпеченні процесу перевезень, здійснюючи всі види ремонтів та обслуговування рухомого складу, ремонт усіх елементів залізничної колії; будівництво, реконструкцію і ремонт об'єктів залізниці та інших замовників; технічне обслуговування, поточний та капітальний ремонт пристроїв тягового електропостачання, високовольтних повздожних ліній електропостачання, низьковольтних електромереж тощо.

Формування та реалізація транспортної послуги підприємствами залізничного транспорту забезпечується в результаті виконання кожним структурним підрозділом своїх функцій, а тому процес її формування розглядається як складний та потребуючий взаємоузгодженості дій виконавців. Під транспортною послугою підприємства залізничного транспорту розуміємо переміщення у просторі пасажирів, вантажів, багажу, що забезпечується комплексом виробничих основних та допоміжних процесів і процесів управлінської діяльності. При цьому до основних належить безпосередньо процес перевезень (як переміщення у просторі та часі). Супутні послуги пропонуємо розподілити на обслуговуючі (логістичні, складські, митні тощо) та забезпечуючі (ремонт рухомого складу, будівельно-монтажні роботи, сортувальні операції, ремонт колії та систем електропостачання і зв'язку тощо). Процесами управлінської діяльності визначаємо наступні: управління матеріально-технічним забезпеченням та маркетингом, технічна підготовка підприємств до виконання перевезень, управління підготовкою персоналом та його розвитком, управління інвестиційно-інноваційним процесом тощо.

Таким чином, в основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту знаходяться дві складові: надання конкурентоспроможних транспортних послуг на основі реалізації ефективних виробничих основних та супутніх процесів і процесів управлінської діяльності. Тобто конкурентоспроможність підприємства залізничного транспорту є здатністю підприємств на основі реалізації виробничих основних, супутніх та управлінських процесів забезпечувати надання конкурентоспроможних транспортних послуг відповідно до вимог споживачів і міжнародних стандартів якості, що обумовлюється конкурентною силою підприємства;

Така дефініція акцентує увагу на декількох аспектах:

по-перше, визначається взаємозв'язок процесів, які формують конкурентоспроможну

послугу (основні, супутні, управлінські);
по-друге, задоволеність споживача розглядається як основа конкурентоспроможності транспортних послуг підприємств залізничного транспорту (визначається сукупністю тільки тих властивостей, які мають інтерес для певного споживача);

по-третє, враховується джерело забезпечення конкурентоспроможності – внутрішні та зовнішні можливості підприємства, які формують його конкурентну силу.

Конкурентоспроможність транспортної послуги характеризує її здатність максимально повно задовольняти конкретні потреби споживачів та відповідати вимогам міжнародних стандартів якості транспортних послуг.

Конкурентна сила підприємства характеризує його здатність утримувати стійкі позиції на ринку пасажирських і вантажних перевезень за умови зміни рушійних сил галузі та інших чинників впливу. На вході процесів формування конкурентоспроможності транспортної послуги підприємства залізничного транспорту знаходяться вимоги міжнародних стандартів якості та потреби споживачів. Забезпечення цього процесу відбувається за рахунок наявних якісних трудових, інформаційних, матеріальних, технічних та фінансових ресурсів.

Критеріями конкурентоспроможності основних процесів є:

- економічність;
- швидкість;
- якість (надійність, безпечність, комфортність та ін.);
- обсяги перевезень;
- гнучкість до змін потреб споживачів.

Критеріями конкурентоспроможності супутніх процесів є:

- якість (інформаційність, надійність, комплексність, технічність, швидкість та ін.);
- гнучкість до змін потреб споживачів.

Критеріями конкурентоспроможності управлінських процесів є:

- оперативність реагування на зміни;
- компетентність менеджерів;
- ефективність;
- інформативність.

Критеріями конкурентоспроможності транспортної послуги підприємства залізничного транспорту є наступні:

- швидкість доставки;
- своєчасність доставки;
- комплексність послуги;
- вартість та умови оплати послуг;
- рівень відповідності індивідуальним

вимогам клієнтів;

- інформаційне обслуговування;
- різноманітність зв'язків з іншими видами транспорту;
- гарантія безпеки перевезень;
- рівень сервісу;
- ритмічність перевезень тощо.

Висновок. Таким чином, сформульовано сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства залізничного транспорту» на основі встановлення процесів її забезпечення. Перспективами подальшого наукового пошуку є визначення теоретичних засад розробки та реалізації конкурентної стратегії підприємств залізничного транспорту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Котлер Ф. 300 ключевых вопросов маркетинга: отвечает Филип Котлер/ Ф. Котлер; пер. с англ. О. Литвинова. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2006. - 224 с.
2. Портер М. Конкуренция / М. Портер; пер. с англ. О.Л. Пелявский, А.П. Уриханян. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер. - М.: Изд-во Эксмо, 2007. – 860 с.
4. Антонюк Л. Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. степеня докт. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Л. Л. Антонюк. — Київ, 2004. — 32 с.
5. Глуська Н.А. Конкурентоспроможність регіону в трансформаційний період: автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н.А. Глуська. — Чернігів, 2010. — 20 с.
6. Дикань В.Л. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки/ В.Л. Дикань, О.Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. Збір наук. праць - Харків, УкрДАЗТ. - 2009. - № 28. – С. 13-20.
7. Дяченко Т.О. Визначення конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та стратегії її підвищення: автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. екон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / Т.О. Дяченко.- К., 2002. - 20 с.
8. Конкурентоспроможність національної економіки / [Бабак А. В., Биконя С. Ф., Болховітінова О. Ю. та ін.] ; за ред. Б. Є. Кваснюка. — К. : Фенікс, 2005. — 582 с.

Аннотация. Уточнено сутність поняття «конкурентоспособность» относительно деятельности предприятий железнодорожного транспорта с позиции учета влияния на процесс ее обеспечения реализации основных, сопутствующих и управленческих процессов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, железнодорожный транспорт, процесс, критерий.

Summary. Clarify the essence of the concept of "competitiveness" of relatively rail transport from the position of the effect on the process of ensuring the implementation of major, and related administrative processes.

Keywords: competitiveness, rail transport, process, criteria.

Рецензент к.е.н., доцент Зубенко В.О.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.

УДК 005.336.4

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Кендюхов О.В., д.е.н., професор (ДНТУ)

Досліджено теоретичні засади організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства та побудовано його концептуальну схему.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, механізм управління, організаційно-економічний механізм.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі відбуваються важливі економічні трансформації, пов'язані з інтенсифікацією накопичення і використання інтелектуального капіталу. Стрімке посилення впливу інтелектуального капіталу на економічний розвиток обумовило появу концепцій «інтелектуальної економіки» і «суспільства знань». Інтелектуальний капітал багато в чому визначає можливості та напрями застосування фінансового і матеріально-речовинного капіталу.

Очевидно, що вирішення проблеми формування ефективних систем управління інтелектуальним капіталом на вітчизняних підприємствах пов'язано з такими найважливішими науковими і практичними задачами, як підвищення конкурентоспроможності підприємств, модернізація української економіки, ефективне використання національного інтелектуального потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій,

на які спирається автор з посиланням на джерела. Дослідження сутності інтелектуального капіталу висвітлені в роботах зарубіжних вчених таких як Л. Едвінссон, М. Мелоун [1], Т. Стюарт [2] та багатьох інших.

Також заслуговують на увагу роботи російських вчених, серед яких слід виділити Б.Б. Леонтьєва [3], В.Л. Іноземцева [4], які запропонували комплексний підхід до управління інтелектуальним капіталом та оригінальні моделі та методи управління його формуванням, розвитком й комерціалізацією.

Крім того, дослідження вітчизняних вчених в галузі менеджменту, інноваційної діяльності також внесли значний вклад у вдосконалення управління інтелектуальним капіталом промислового підприємства. В цьому ряду потрібно виокремити праці І.В. Журавльової [5], А.А. Чухна [6] та інших, які визначили теоретико-методологічні аспекти формування та управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Виділення невирішених частин загальної